

Ine De Brouwer & Alexis Vermeersch
Centrum voor Taal en Onderwijs
Contact: alexis.vermeersch@kuleuven.be
Ine.debrouwer@kuleuven.be

Het Steunteam Vluchtelingen: innovatief en onderzoeksgebaseerd aan de slag met de impact van trauma en vlucht op het (taal)leren van kinderen

1. Inleiding

Vlucht en trauma kunnen ingrijpende gevolgen hebben voor het (taal)leren, de ontwikkeling en de schoolse trajecten van jonge nieuwkomers. Onderzoek toont aan dat deze gevolgen zich op verschillende vlakken manifesteren, waaronder op het vlak van taalontwikkeling. Sinds 2018 biedt het Steunteam Vluchtelingen, een multidisciplinaire samenwerking tussen een transcultureel traumatherapeut van PraxisP (KU Leuven) en een wetenschappelijk medewerker van het Centrum voor Taal en Onderwijs (CTO), samen met scholen en zorgpartners in Leuven, laagdrempelige ondersteuning aan jonge nieuwkomers.

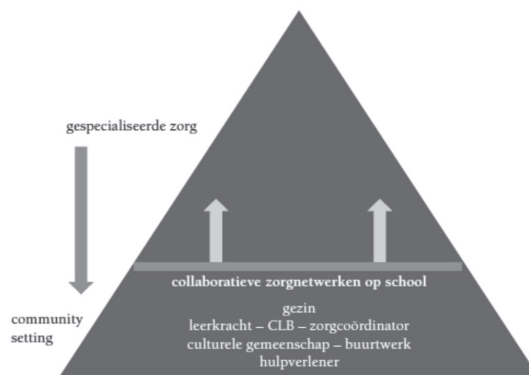
2. Steunteam Vluchtelingen

Het Steunteam Vluchtelingen is een multidisciplinair team dat voortkomt uit het SOM-labo Vluchtelingen (CTO 2022), een project van het Leuvense onderwijsnetwerk SOM. Dit netwerk omvat het CTO, dat samen met partnerorganisaties ondersteuning biedt aan Leuvense scholen die een grote instroom van vluchtelingenkinderen kennen.

Het SOM-labo werd in 2017 opgericht in reactie op de toenemende instroom van leerlingen met een gedwongen migratieachtergrond in Leuvense scholen. Leerkrachten merkten dat het psychosociaal welbevinden en de integratie van deze leerlingen sterk onder druk stonden vanwege traumatische ervaringen met onder andere collectief geweld, mensenrechtenschendingen en culturele ontworteling. Deze ervaringen maken vluchtelingenkinderen vaak psychosociaal kwetsbaar, wat kan leiden tot vertraagde taalverwerving en problemen met schoolse integratie. Tegelijkertijd zijn er hoge drempels voor deze kinderen en hun gezinnen om toegang te krijgen tot zorg en dienstverlening, onder meer door handelingsverlegenheid bij hulpverleners, stigma

rond geestelijk lijden in bepaalde culturele gemeenschappen en terughoudendheid bij het werken met sociale tolken (CTO 2022; PraxisP, 2024).

Om deze uitdagingen aan te pakken, ontwikkelde het SOM-labo een laagdrempelig ondersteunings- en zorgaanbod. Met de oprichting van het Steunteam Vluchtelingen, een team van experts op het gebied van taal en psychosociaal welbevinden, wordt getracht om collaboratieve zorgnetwerken op te zetten in Leuvense scholen. Binnen het principe van collaboratieve zorg wordt hulpverlening opgezet door verschillende partners uit verschillende disciplines. Dat gebeurt steeds in samenwerking met het gezin, de individueel begeleider of de voogd (Deruddere e.a. 2018). Collaboratieve zorg vertrekt vanuit drie basisprincipes. Het eerste principe is laagdrempelige zorg in een maatschappelijke context. Zoals in Figuur 1 weergegeven, komt het netwerk steeds samen binnen de schoolse context en wordt vandaaruit de samenwerking met vluchtelingenkinderen, hun gezinnen en de leden van hun sociale en culturele gemeenschap opgezet.

Figuur 1 – Collaboratieve zorg voor jonge nieuwkomers op school (Deruddere e.a. 2018).

Het tweede principe gaat uit van een gelijkwaardig partnerschap binnen het collaboratieve netwerk. Ouders en gezinsleden nemen als een volwaardige partner deel aan het gesprek. Om dit mogelijk te maken wordt steeds gewerkt met een tolk of een intercultureel bemiddelaar.

Het derde principe stelt dat er ruimte moet zijn voor interculturele dialoog. Binnen de gesprekken in het collaboratieve zorgnetwerk hebben we aandacht voor de noden en waarden binnen de (culturele) gemeenschap van het gezin (Deruddere e.a. 2018).

Het Steunteam Vluchtelingen bestaat onder andere uit een ondersteuner taalverwerving en schools leren (verbonden aan het CTO) en een hulpverlener transculturele traumazorg (verbonden aan PraxisP). Vanuit hun eigen expertise werken zij samen om zorgtrajecten op maat te ontwikkelen in overleg met het schoolteam en de ouders

of andere zorgpartners. Deze zorgtrajecten richten zich op het ondersteunen van het kind op het gebied van schoolprestaties, psychosociaal welbevinden en gezinsrelaties. Daarnaast wordt er integratief gewerkt aan de gevolgen van traumatisering, vlucht en culturele verandering voor de taalontwikkeling en taalverwerving, en het psychologisch en relationeel functioneren van het kind. Met andere woorden: onder leiding van het Steunteam Vluchtelingen vormt het collaboratieve zorgnetwerk een langetermijnsamenwerking, waarin partners gezamenlijk werken aan diagnostiek en interventies die gericht zijn op het schools functioneren en het psychosociaal welbevinden van de kinderen (CTO 2022; PraxisP 2024).

3. Onderbouwend Onderzoek

In februari 2024 is een interdisciplinair onderzoek gestart, een samenwerking tussen het CTO en PraxisP. Dit project heeft als doel om de ontwikkeling van jonge nieuwkomers te onderzoeken op drie belangrijke gebieden:

1. psychosociaal welbevinden;
2. (meertalige) taalontwikkeling;
3. socioculturele integratie.

Deze drie domeinen vormen samen een ontwikkelingstriade, waarbij ze elkaar wederzijds beïnvloeden en ook worden beïnvloed door externe factoren, zoals de gezinssituatie en schoolse omgevingsfactoren.

Het onderzoek is opgedeeld in twee fasen. In de eerste fase wordt een grootschalige cross-sectionele studie uitgevoerd, waarbij op verschillende scholen data wordt verzameld over de drie domeinen van de ontwikkelingstriade. De analyses van deze data zullen inzicht geven in de onderlinge invloed tussen de domeinen en mogelijke prototypische profielen identificeren die de samenhang tussen deze domeinen weerspiegelen. Deze profielen zullen worden gecontextualiseerd binnen de bredere context van gezinsfunctioneren, migratiegeschiedenis, en de maatschappelijke en economische omstandigheden in de gastlanden. Op basis van de bevindingen uit deze fase wordt een observatie- en assessmentmatrix ontwikkeld, die gericht is op gebruik door scholen en hulpverleners. Deze matrix zal helpen bij het verkrijgen van een brede beeldvorming van de kindontwikkeling van jonge nieuwkomers, waarbij de drie domeinen in hun onderlinge samenhang worden geëvalueerd.

In de tweede fase van het onderzoek wordt een interventiestudie uitgevoerd, gebaseerd op de resultaten van de eerste fase. Deze studie zal bijdragen aan de evaluatie en de verdere onderbouwing van schoolgebaseerde collaboratieve zorg voor jonge nieuwkomers en hun gezinnen die door het Steunteam Vluchtelingen wordt aangeboden.

4. Een voorbeeld uit de praktijk

Een lagere school contacteert het Steunteam Vluchtelingen omdat ze bezorgd zijn over één van hun leerlingen. Het gaat over Mohammed, een Somalische jongen van 9 jaar, die in het tweede leerjaar zit. De school heeft bezorgdheden rond het gedrag van Mohammed. Er ontstaat op de speelplaats voortdurend woede-uitbarstingen. Mohammed lijkt weinig aansluiting te vinden bij leeftijdsgenoten en ook de leerkracht geeft aan moeilijk contact met hem te kunnen maken. Op schools vlak maakt hij echter heel wat vooruitgang. Daarom wil de school vooral de boosheid en woede van Mohammed beter kunnen begrijpen om hem gepast te kunnen ondersteunen.

Papa komt alleen naar het eerste zorgnetwerk met de school en het steunteam. Ondanks dat papa de boosheid die de school benoemt niet herkent thuis, deelt hij de zorg dit beter te willen begrijpen. Hij vult aan dat Mohammed zich erg moeilijk kan uitdrukken in het Nederlands. Tijdens dit gesprek komen we meer te weten over het vluchtverhaal van het gezin. Mohammed verblijft sinds 2,5 jaar in België met zijn mama en zijn kleinere broer en zus. Papa is, na een periode van gezinsseparatie, herenigd met het gezin. Wanneer het Steunteam inbrengt dat veel gezinnen niet alleen stress ervaren tijdens de separatie maar dat ook de hereniging voor veel stress zorgt, begint papa hevig te knikken.

Doorheen de daaropvolgende gesprekken stijgt de bezorgdheid over de taalverwerving van Mohammed. Zowel papa als de school voelen dat hij erg moet zoeken naar zijn woorden en moeilijk spontaan taal kan produceren. Papa vertelt dat hij een groot verschil opmerkt met de andere kinderen in het gezin, zowel in het Somali als in het Nederlands. Het Steunteam stelt voor om een klasobservatie te organiseren en het CLB neemt de ALDeQ af in gesprek met de ouders. Op die manier kan meer informatie verkregen worden over de taalontwikkeling en taalverwerving van Mohammed in zijn moedertaal en in het Nederlands.

Wanneer de school in gesprek gaat met papa over het gedrag van Mohammed (omgaan met de woede, regels niet naleven, liegen, enz.) blijft papa in eerste instantie wat afstandelijk. Hij vertelt verschillende keren dat de school zijn zoon mag terechtwijzen en geeft verschillende keren aan dat hij zelf niet over de mogelijkheid beschikt om hier iets aan te veranderen. In het gesprek bedenken we een metafoor voor de situatie waarin Mohammed zich bevindt en waar ook papa veel erkenning uit haalt. Het lijkt wel alsof hij 's ochtends vertrekt uit zijn Somalische context, met eigen gewoontes en gebruiken en waar een bepaalde betekenis gegeven wordt aan regelgeving, gezag, straffen en belonen, enz., en dan op school terechtkomt, waar een hele andere betekenis gegeven wordt aan deze concepten en waar er mogelijk hele andere gewoontes en gebruiken zijn. We voelen op die manier de verwarrende situatie waarin deze negenjarige jongen terechtgekomen is. Samen met het Steunteam spreken we af een gesprek te plannen

waarin samen met mama, papa en de leerkracht nagedacht wordt over welke boodschap iedereen samen aan deze jongen kan brengen.

Referenties

CTO (2022). “SOM-labo vluchtelingen”. Online raadpleegbaar op: <https://www.arts.kuleuven.be/cto/professionalisering/op-aanvraag/lopende-trajecten/traject-som>.

Deruddere, N., N. Jans, P. Versteden & L. De Haene (2018). “Collaboratieve zorg op school voor vluchtelingenkinderen: exploratie van een pilootproject”. In: *TOKK*, 43 (3-4), p. 191-204.

PraxisP (2024). “Collaboratieve zorg op school voor vluchtelingenkinderen en -jongeren en hun gezinnen”. Online raadpleegbaar op: <https://ppw.kuleuven.be/praxisp/hulpaanbod/transculturele-traumazorg-aan-vluchtelingen/collaboratieve-zorg>.
